

กระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก
อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

The Master Plan Process of Phra That Phanom's Surrounding Area
Towards World Heritage, That Phanom District,
Nakhon Phanom Province

ธราวุฒ บัญเหลือ¹ กฤษณ ฝโลปกรณ์² และยุภาพร ไชยแสน³

Tarawut Boonlua¹ Kritsanu Palopakorn² and Yupaporn Chaiyasan³

Article History

Receive: May 17, 2022

Revised: May 25, 2022

Accepted: May 26, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นขององค์พระธาตุพนม และพื้นที่โบราณสถานโดยรอบ จากการทบทวนวรรณกรรมทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรม ศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นขององค์ประกอบชุมชนเก่าธาตุพนม และศึกษากระบวนการจัดทำผังแม่บทให้เป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย การสำรวจพื้นที่โดยการเก็บข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ปัจจุบัน ร่วมกับการสังเกตถึงลักษณะทางกายภาพที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล และสิ่งที่มีคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม รวมถึงสิ่งที่จำเป็นต้องได้และสิ่งที่จำเป็นต้องไม่ได้ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญในการจัดทำผังแม่บท ผลของการวิจัยพบว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องได้ เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นสัมผัสและจำเป็นต้องได้ทางกายภาพ ครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ และเคลื่อนที่ไม่ได้ รวมถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องไม่ได้ กระจายอยู่ในพื้นที่ศึกษา สามารถกำหนดเป็นแนวทางในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อกำหนดการปกป้องพื้นที่สำคัญต่างๆ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น พื้นที่ศูนย์กลางและพื้นที่กันชน เพื่อเป็นกรอบในการพัฒนาพื้นที่ ข้อเสนอของผังแม่บทโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน กำหนดแผนโครงการในการพัฒนาออกเป็นชุดโครงการประกอบด้วย (1) โครงการพัฒนาพื้นที่ศูนย์กลาง (2) โครงการพัฒนาพื้นที่กันชน 1 (3) โครงการพัฒนาพื้นที่กันชน 2 (4) โครงการสนับสนุนการเสนอพระธาตุพนมสู่มรดกโลก โดยทุกภาคส่วนเห็นชอบการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก เพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาในอนาคต

คำสำคัญ : พระธาตุพนม ; ผังแม่บท ; แผนการบริหารจัดการพื้นที่ ; กระบวนการมีส่วนร่วม ; มรดกโลกทางวัฒนธรรม

^{1,2} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, Lecturer, Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts Mahasarakham University

³ นักศึกษาปริญญาโท สาขาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Graduated Student in Department of Urban and Environmental Planning, Faculty of Architecture, Urban Design and Creative Arts Mahasarakham University

ABSTRACT

The objectives of this research aims to explore the outstanding values of Phra That Phanom by reviewing the literatures focusing on history, archeology, tradition, culture, and architecture. The research also examines the outstanding elements of That Phanom's cultural communities, as well as to explore the process of creating master plan using as a direction for the area development through stakeholders' participations. The research methodology included site survey by collecting the background information of the research setting, with observing relevant physical situations for a direction including the Outstanding Universal Value (OUV), the cultural heritage on Tangible and Intangible. The research methods were including the participatory research action and workshops with different levels of organizations, such as governments, private sectors, communities, and all stakeholders in the area. The research results suggest that the intangible cultural heritage can be seen and touched, as movable and immovable, and the intangible cultural heritage located at the area. Therefore, the master plan suggests that the Phra That Phanom's cultural heritage community can be divided into core zone and buffer zone that can be applied to the development's direction. . The master plan's summary through all stakeholders' participations can be developed into various projects including including (1) Core Zone (2) Buffer Zone 1 (3) Buffer Zone 2 and (4) the project to support the development. All stakeholders approved the master plan to officially register Phra That Phanom as the world cultural heritage that benefits to future' preservation and development in.

Keywords : Phra That Phanom ; Master Plan ; Planning for Urban Development ; Participation ; World Cultural Heritage

บทนำ

จังหวัดนครพนมและภาคประชาชน ได้เสนอแนวทางในการขอพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยทางจังหวัดได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ได้ดำเนินการจัดทำขั้นตอนต่างๆ โดย UNESCO ได้ขึ้นบัญชีเบื้องต้น (Tentative List) โดยใช้หลักเกณฑ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Criteria) 3 หลักเกณฑ์ จากเกณฑ์ทั้งหมด 6 หลักเกณฑ์ (UNESCO, 2017) ในการนำเสนอคือ หลักเกณฑ์ที่ 1 เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์ หลักเกณฑ์ที่ 2 เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนาศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดๆ ของโลกทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม และหลักเกณฑ์ที่ 6 มีความคิดหรือความเชื่อที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์ หรือมีความโดดเด่นยิ่งในประวัติศาสตร์ กระบวนการเสนอชื่อเพื่อขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก (World Heritage List Nominations Process) (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2018) เป็น ขั้นตอน ที่กำหนดโดยยูเนสโก (UNESCO) ให้ดำเนินการ โดยแต่ละประเทศจะต้องพิจารณาสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมที่มีอยู่นั้นว่ามีตำแหน่งที่ตั้งและมีขอบเขตอย่างไร การตรวจสอบทะเบียนที่มีอยู่จำเป็นต้องมีการจัดเตรียมแนวทางในการบริหารจัดการ และสามารถเสนอแนวทางปรับปรุงการบริหารจัดการพื้นที่ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญ

ดังนั้น งานวิจัยกระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลกนี้ จึงเป็นกระบวนการที่สำคัญส่วนหนึ่งในการเสนอชื่อเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยคณะกรรมการขับเคลื่อนยังต้องเตรียมการทำงานวิจัยที่มาสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการจัดทำผังแม่บทนี้ จะเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลทางกายภาพเพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) และพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ในการยื่นลงทะเบียนเป็นมรดกโลก (Junlapak et al., 2019) และเสนอแผนในการพัฒนาปรับปรุงทางกายภาพ เพื่อให้สภาพแวดล้อมสอดคล้องกับหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนมรดกโลก อีกทั้งกระบวนการจัดทำเอกสารสมบูรณ์ (Nomination File) ของทางจังหวัดนครพนมในขั้นตอนการขอพิจารณาพระธาตุพนมขึ้นสู่มรดกโลกทางวัฒนธรรม โดยต้องผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน ด้วยเหตุนี้

คณะผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องรวบรวม ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาการขึ้นทะเบียนมรดกโลก การจัดทำผังแม่บทตามวาระต่างๆ การสำรวจ การวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ ทิศทางการพัฒนาและแผนงานโครงการพัฒนา ด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแผนพัฒนาตามผังแม่บทที่ ถึงแม้การดำเนินการเพื่อขอขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเป็นหน้าที่ของ ภาครัฐ แต่ประชาชนชาวจังหวัดนครพนมก็มีส่วนร่วมผลักดันให้วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ได้ขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก โดยเห็นว่าการเป็นมรดกไม่เพียงแต่การเป็นมรดกของหน่วยงานภาครัฐหรือชุมชน แต่ยังหมายถึงมรดกของมวลมนุษยชาติ ซึ่งการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทุกภาคส่วนรวมถึงประชาชนจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพระธาตุพนมสู่มรดกโลกต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นขององค์พระธาตุพนม และพื้นที่โบราณสถานโดยรอบ
2. เพื่อศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นขององค์ประกอบชุมชนเก่าธาตุพนม
3. เพื่อศึกษากระบวนการจัดทำผังแม่บทให้เป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้

เสียในทุกภาคส่วน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การกำหนดขอบเขตพื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) และพื้นที่กันชน (Buffer Zone) โดยกำหนดขอบเขตของการ ปกป้องคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพ (Boundaries for Effective Protection) เป็นการกำหนดขอบเขตพื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) (Junlapak et al, 2019) การดำเนินการขึ้นพื้นฐานที่มีความจำเป็นต่อการสร้างกลไกการปกป้องคุ้มครอง แหล่ง อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ขอบเขตพื้นที่ที่จะกำหนดต้องครอบคลุมพื้นที่แสดงถึงคุณลักษณะของคุณค่าโดดเด่นอันเป็นสากล (Outstanding Universal Value) พร้อมด้วยความครบถ้วนสมบูรณ์หรือความเป็นของแท้ดั้งเดิมของแหล่งมรดก และ จำเป็นต้องกำหนดขอบเขตพื้นที่กันชน (Buffer Zone) เพื่อการอนุรักษ์เฉพาะแหล่งนั้นๆ โดยพื้นที่กันชนที่มีประสิทธิภาพจะ ถูกกำหนดขึ้นเพื่อการปกป้อง คุ้มครองแหล่งมรดกโลกที่ได้นำเสนอขอรับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลก โดยต้องมี ส่วนประกอบที่เป็นทางการหรือเป็นธรรมเนียมประเพณีที่มีการกำหนดอย่างเข้มงวดไว้ในด้านการใช้ประโยชน์และการพัฒนา เพื่อเพิ่มระดับขึ้นของการคุ้มครองต่อแหล่งมรดกโลกนั้น (Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, 2018) ให้เป็นไปตามเกณฑ์การพิจารณาแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่กำหนดโดยยูเนสโกทั้ง 6 หลักเกณฑ์

2. แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) คือภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่าเป็นงานของมนุษย์หรืองานที่รวมกัน ระหว่างธรรมชาติและมนุษย์ และพื้นที่ทางโบราณคดีซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือ มานุษยวิทยา (Feilden and Jokilehto, 1998) นอกจากนี้ ภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังเป็น พื้นที่ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม เกิดจากการหล่อหลอมองค์ประกอบหลายๆ อย่าง ซึ่งรวมถึงกิจกรรมของมนุษย์ที่มีความสำคัญเท่ากับตัวอาคาร รวมทั้ง องค์ประกอบทางที่ว่าง และสิ่งแวดล้อมโดยรอบ เช่นเดียวกับ Wallingford (2001) ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งในบริบททางสังคม วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะภูมิประเทศ ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Landscape) ในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่ง เช่น บริเวณ ป่า เขา ท้องทุ่ง หนอง บึง แม่น้ำ ลำคลอง หรือปากอ่าวชายทะเล อันสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของผู้คนในท้องถิ่น จนเป็นที่รู้จักร่วมกันและมีการ กำหนดชื่อเป็นสถานที่ต่างๆ ให้เป็นที่รู้จักร่วมกัน

3. แนวความคิดการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ เป็นการพัฒนาเมืองโดยยังคงมีความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ขณะเดียวกันก็ มีกิจกรรมใหม่ร่วมอยู่ด้วย การแบ่งพื้นที่เป็นย่านเก่าที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม กำหนดเป็นเขตหรือบริเวณ ย่านเมืองเก่า และกำหนดเขตที่เป็นย่านใหม่ให้เป็นแหล่งเศรษฐกิจรองรับกิจกรรมใหม่ของเมือง (Iam Anan, 1995) หลักการที่ สำคัญของการพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์ เป็นการแยกพื้นที่ส่วนที่มีการเติบโตออกจากบริเวณที่จะอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและ ธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นการเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองระดับ (Sukpromsun and Wongchum, 2018) โดยปรับปรุงองค์ประกอบของเมืองเดิมในรูปแบบอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อม บรรยากาศของบริเวณเมืองเดิมที่อนุรักษ์ การปรับปรุงบริเวณเมืองที่ทำการอนุรักษ์ต้องระวังการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมผิดจากเดิม

4. แนวความคิดการอนุรักษ์ชุมชนและสถาปัตยกรรม คือการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนว่าเป็นแนวคิด ในการป้องกันพื้นที่ซึ่งมีร่องรอยของอดีต สถาปัตยกรรมหรือประวัติศาสตร์สำคัญที่มีความพิเศษเนื่องจากเป็นกลุ่มอาคาร ที่มี การอนุรักษ์ร่วมกัน (Wayne, 1979) โดยทั่วไปแนวความคิดในการอนุรักษ์ชุมชนเป็นการอนุรักษ์ความเป็นอยู่ทั้งบริเวณ (Living as a Whole) คือ ลักษณะเฉพาะของเมือง (Character of Town) ที่หมายถึง เอกลักษณ์ของเมือง ซึ่งเกิดจาก

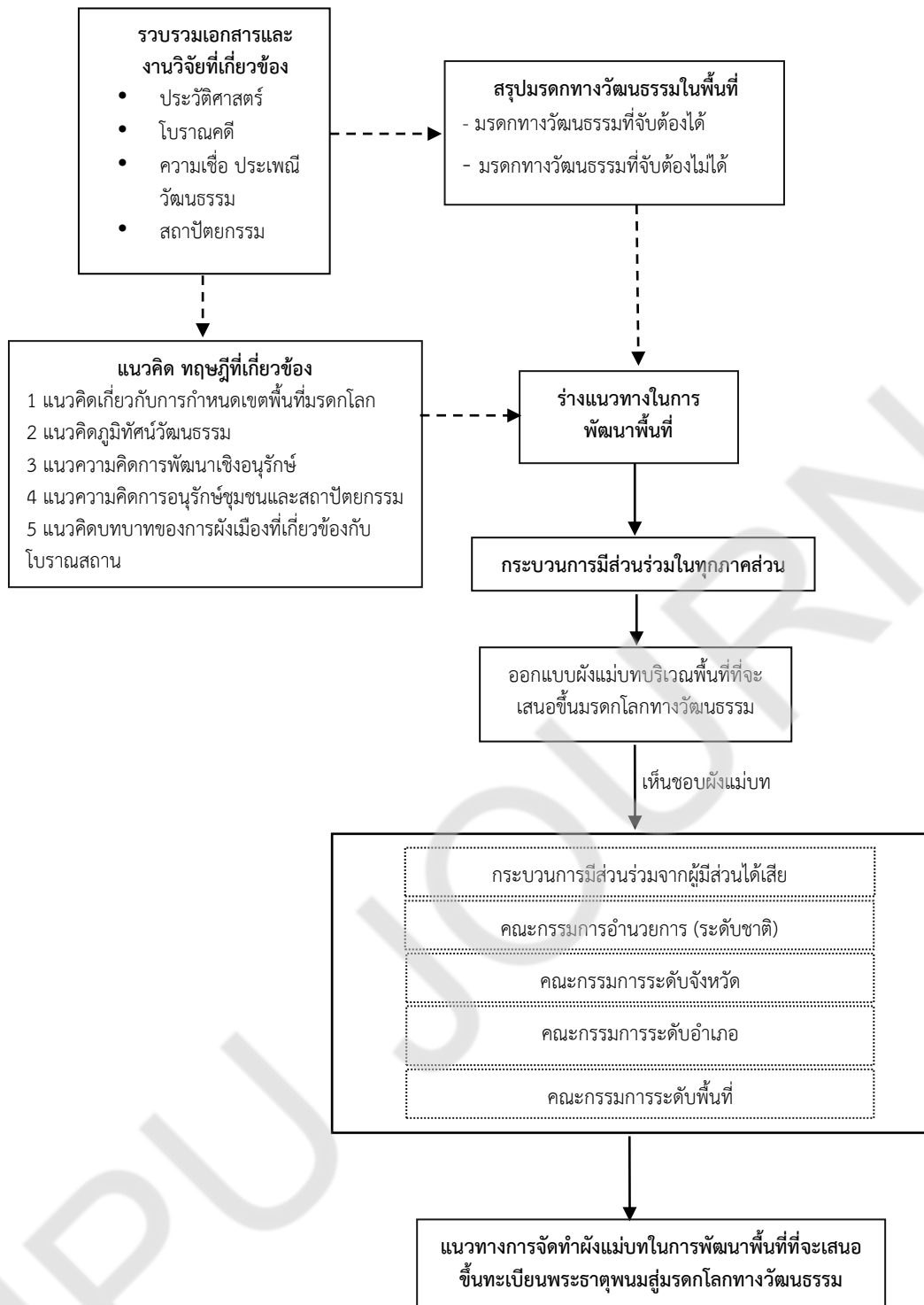
ภาพรวมของกลุ่มอาคาร รูปร่างของเมือง โครงข่ายการสัญจร ขนาด บรรยากาศ กิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน รวมถึงลักษณะภูมิประเทศ นโยบายทางการเมือง และสถาปัตยกรรม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดจินตภาพของเมือง (City Image) ประกอบด้วยองค์ประกอบที่โดดเด่นของชุมชนนำไปสู่การจดจำลักษณะเฉพาะ รวมถึงการตระหนักถึงคุณค่าสภาพแวดล้อม (Garnham, 1985 ; Pama and Haocharoen, 2019) ดังนั้นการอนุรักษ์ชุมชนจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบต่อเนื่องต่างๆ เนื่องจากแต่ละองค์ประกอบเป็นส่วนที่มีความสำคัญต่อเอกลักษณ์และลักษณะของเมืองต่างกันไป

5. แนวคิดบทบาทของการผังเมืองที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน โดยการวางและจัดทำผังเมือง มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการดำรงรักษา บำรุงสถานที่ วัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ (Royal Thai Government Gazette, 2019) ซึ่งการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์สถาปัตยกรรมในเมืองเก่า ประกอบด้วยงานหลัก 7 ประการ (Tansukhanan, 2017) คือ (1) การป้องกันการเสื่อมสลาย หรือการอนุรักษ์โดยทางอ้อม (Prevention of Deterioration or Indirect Conservation) (2) การสงวนรักษาสภาพปัจจุบัน (Preservation of Existing State) (3) การเสริมความมั่นคง หรือการอนุรักษ์โดยตรง (Consolidation of the Fabric or Direct Conservation) (4) การปฏิสังขรณ์ (Restoration) (5) การฟื้นฟูสภาพ (Rehabilitation) (6) การผลิตขึ้นส่วนใหม่ (Reproduction) และ (7) การสร้างใหม่ (Reconstruction)

ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดขอบเขตพื้นที่และแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม กำหนดขอบเขตพื้นที่และการเชื่อมความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติกับที่มนุษย์สร้างขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานในช่วงเวลาต่างๆ กัน แนวความคิดการพัฒนาเชิงอนุรักษ์และแนวความคิดการอนุรักษ์ชุมชนและสถาปัตยกรรม นำมาเป็นกรอบแนวทางการออกแบบในพื้นที่ที่จัดทำผังแม่บท มีการออกแบบบรรยากาศของบริเวณเมืองเดิม โดยอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนาที่ยังคงรักษาริบทสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับพื้นที่ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนที่ร่วมกันออกแบบบริบทพื้นที่เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ ตลอดจนการสืบทอดมรดกที่มีคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล

กรอบแนวคิดการวิจัย

กระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการวิจัยจากจังหวัดนครพนม ได้ทำการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัย นอกจากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วผู้วิจัยได้นำกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทั้งวัดและชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยและเสนอแนะจากประเด็นความต้องการในการพัฒนาผังแม่บทพื้นที่ที่จะขอขึ้นมรดกโลกจากผู้มีส่วนได้เสียได้อย่างตรงประเด็น จึงนำมาสู่กรอบแนวความคิดในการวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University (2019c)

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ตามกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกจากคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก และผู้มีส่วนได้เสียกับการดำเนินการขับเคลื่อนพระธาตุพนมสู่ มรดกโลกภายในพื้นที่ เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน โดยมีกลุ่มเป้าหมายจำนวน 219 คน ประกอบไปด้วย (1) คณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก (2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในระดับจังหวัด (3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอ (4) คณะกรรมการวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร (5) นักเรียน นักศึกษา คณาจารย์ และ (6) ผู้ประกอบการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องกระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งการวิจัยทางด้านผังเมืองและการจัดทำผังแม่บท มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การสำรวจพื้นที่ (Site Survey) และรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิ และทุติยภูมิของพื้นที่ โดยการบินถ่ายภาพทาง อากาศด้วยอากาศยานไร้คนขับ (Aerial Photography by UAV) เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศ ระบบเมืองที่เป็นปัจจุบัน โดยการศึกษาสภาพปัจจุบัน และข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่
2. การสังเกตพื้นที่ศึกษา (Site Observation) สังเกตลักษณะทางกายภาพที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มี คุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล (ระดับนานาชาติ) และมีคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม (ระดับชาติ) ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่จับต้องได้ (Tangible) และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (Intangible)
3. กระบวนการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยและคณะทำงานได้มีการจัดทำกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และ กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Appreciation Influence Control: AIC) ช่วยให้เกิดการระดมแนวคิดที่สร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผนผ่านการร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการกับคณะกรรมการขับเคลื่อน ยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด และอำเภอ รวมถึงคณะกรรมการวัดพระธาตุพนม วรมหาวิหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและเข้าใจบริบทในพื้นที่มากยิ่งขึ้น รวมถึงการเข้า ประชุมในกระบวนการเสนอพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทั้งหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการสำรวจข้อมูลกายภาพของพื้นที่ศึกษา ประกอบไปด้วย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนม รวมถึงศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับ การออกแบบผังแม่บท แนวคิดหลักในการนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเป็นแหล่งมรดกโลก แนวคิดการอนุรักษ์มรดกทาง วัฒนธรรม และแนวคิดการวางแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง
2. การสำรวจพื้นที่ศึกษา ทำการลงสำรวจพื้นที่ทางด้านกายภาพ และจัดทำภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ศึกษา การเตรียมการบินถ่ายภาพทางอากาศด้วยอากาศยานไร้คนขับ (Aerial Photography by UAV) การจัดทำฐานข้อมูล แบบจำลองเมือง (City Model Database) เพื่อให้ทราบถึงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นภายในพื้นที่วิจัย รวมถึงเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์องค์ประกอบของเมืองให้เห็นลักษณะที่โดดเด่นของพื้นที่
3. การประชุมเชิงปฏิบัติการในช่วงระยะเวลาเดือนมกราคม-เดือนเมษายน พ.ศ.2563 จากกระบวนการสนทนา กลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย คณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียน พระธาตุพนม และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ศึกษา ร่วมกับการสำรวจและการสังเกตพื้นที่ศึกษา จากนั้นนำมาสู่การจัดทำผังแม่บทใน การพัฒนาพื้นที่ที่จะขอขึ้นมรดกโลก

การวิเคราะห์ข้อมูล

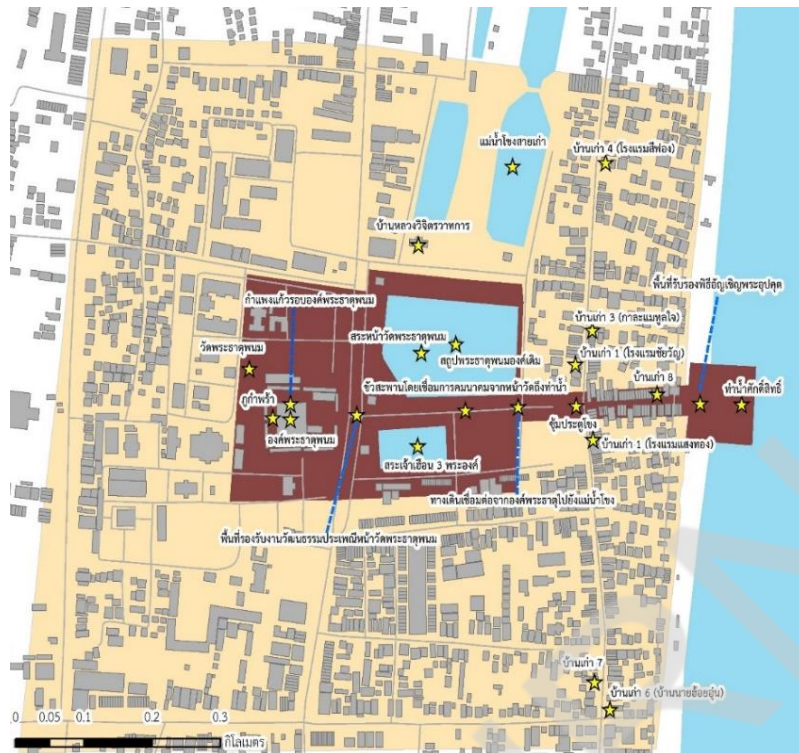
จากการศึกษาและการสำรวจพื้นที่ รวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมของพระธาตุพนม รวมถึงศึกษาข้อมูลจากเอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบผังแม่บท สำรวจและสังเกตพื้นที่ศึกษาลักษณะทางกายภาพด้วยการบินถ่ายภาพทางอากาศด้วยอากาศยานไร้คนบิน เพื่อจัดทำฐานข้อมูลแบบจำลองเมือง จากนั้นประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนม และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ศึกษา เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะจากประเด็นความต้องการในการพัฒนาผังแม่บทพื้นที่ที่จะขอขึ้นมรดกโลกจากผู้มีส่วนได้เสียได้อย่างตรงประเด็น และสรุปผลประเด็นต่างๆ มาวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลกโดยคำนึงถึงอัตลักษณ์ความโดดเด่นของพื้นที่และไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. การศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นขององค์พระธาตุพนม และพื้นที่โบราณสถานโดยรอบ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เป็นสิ่งที่สามารถมองเห็น สัมผัสและจับต้องได้ทางกายภาพภายในวัดพระธาตุพนม รวมทิวทัศน์ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ อนุสรณ์ สถานและแหล่งประวัติศาสตร์ที่ได้รับการยอมรับว่ามีคุณค่าในทางวัฒนธรรมและสมควรได้รับการสงวนรักษา ซึ่งถูกจัดอยู่ในประเภทหนึ่งของมรดกโลกตามอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ สามารถแบ่งออกเป็นประเภทย่อย ๆ ตามลักษณะที่ปรากฏได้ 2 กลุ่ม (Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, 2019a,e,f) ได้แก่ ประเภทวัตถุเคลื่อนที่ได้และประเภทวัตถุที่เคลื่อนที่ไม่ได้ โดยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในชุมชนธาตุพนม มีดังต่อไปนี้ วัดพระธาตุพนม องค์พระธาตุพนม (โบราณสถานขึ้นทะเบียน) กำแพงแก้วรอบองค์พระธาตุ (โบราณสถานขึ้นทะเบียน) ภูคำพรา (โบราณสถานขึ้นทะเบียน) ทางเดินเชื่อมต่อกับองค์พระธาตุไปยังแม่น้ำโขง ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ (ตึระ) พื้นที่รองรับพิธีอัญเชิญพระอุปัชฌาย์ พื้นที่รองรับงานวัฒนธรรมประเพณีหน้าวัดพระธาตุพนม สระเจ้าเอือน 3 พระองค์ สลุปพระธาตุพนมองค์เดิม สระหน้าพระธาตุ ชุมประตู่โขง วัดหัวเวียงรังษี บ้านไม้เก่า บ้านหลวงวิจิตรวาทการ ข้าวสะพาน โดยเชื่อมการคมนาคมจากหน้าวัดถึงท่าหน้า (ปัจจุบันไม่มีแล้ว) แม่น้ำโขงสายเก่า (ปัจจุบันถูกเปลี่ยนสภาพไปมาก) เป็นต้น

1.2 มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) จากการวิจัยคุณค่าอันโดดเด่นขององค์พระธาตุพนมผู้วิจัยได้ศึกษาจากการทบทวนวรรณกรรมทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และจากกระบวนการสนทนากลุ่ม นำมาสู่การจำแนกมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์คุณค่าอันโดดเด่นขององค์พระธาตุพนม สิ่งเหล่านี้จำเป็นจะต้องมีการอนุรักษ์ให้คงคุณค่าอันโดดเด่นของพื้นที่ไว้ สอดคล้องกับ Phothiruk (2020) การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมควรมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน เช่น รูปแบบวิธีการ การดำเนินกิจกรรม กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ที่จะทำให้เกิดการตระหนัก ความหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมให้สืบต่อไป

ภาพที่ 2 ตำแหน่งที่ตั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

ที่มา : Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University (2019c)

2. การศึกษาคุณค่าอันโดดเด่นขององค์ประกอบชุมชนเก่าธาตุพนม มีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนธาตุพนมเป็นชุมชนที่มีความเก่าแก่และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน โดยการตั้งถิ่นฐานและ พัฒนาการด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนธาตุพนม ได้เริ่มขึ้นจากการจัดตั้งชุมชนโดยพญาสุมิตรธรรมวงศ์ได้สละข้าทาส ถวายเป็นข้าโอกาสต่อองค์พระธาตุพนม เพื่อคอยดูแลรักษาองค์พระธาตุพนมจากนั้นได้มีพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานต่อเนื่องมา จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้องค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนธาตุพนมที่ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบันดังต่อไปนี้

2.1 องค์พระธาตุพนมรวมมหาวิหาร ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนเถรวาทในเชิงสัญลักษณ์เป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยพระธาตุพนมเปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุ และเป็นพระมหาธาตุจุฬามณีที่อยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่บรรจุพระจุฬามณี และพระเขี้ยวแก้วของพระโคตมพุทธเจ้า โดยชาวไทยและลาวมีความเชื่อว่าการมาบูชาพระธาตุพนมคือ การเข้ามาสู่ดินแดน ศักดิ์สิทธิ์สู่พุทธภูมิและดินแดนสวรรค์

2.2 แหล่งธรรมชาติในชุมชนเก่าธาตุพนม ชุมชนธาตุพนมในบริบททางพื้นที่มีแหล่งธรรมชาติภายในชุมชนที่เป็น แม่น้ำโขงที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนภายในชุมชนทั้งทางด้านเกษตรกรรม การอุปโภค รวมถึงเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางศาสนา เช่น พิธีแห่งพระอุปคุต เป็นต้น สอดคล้องกับ Chaiyasarn and Boonlua (2021) ซึ่งแหล่งธรรมชาติในชุมชนเก่าธาตุพนม มีดังต่อไปนี้

- ภูเก้าพร้าว ในชุดความรู้ของตำนานอุรังคธาตุ เมื่อพระองค์สุวรรณคตซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวพุทธศาสนิกนิกาย มหายาน เป็นที่แพร่หลายอยู่ในภูมิภาคแถบลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อชุมชนไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ใดจะนิยมสร้างสถูปเจดีย์ให้เป็น ศูนย์กลางของบ้านเมือง โดยได้มีการประดิษฐานสร้างพระธาตุไว้ตรงศูนย์กลางภูเก้าพร้าวภายในบรรจุพระอุรังคธาตุ ซึ่งจินตภาพ ของคนในอดีตมีความเชื่อว่าพระธาตุพนมเป็นรูปจำลองของจุฬามณีสถูปที่อยู่บนสวรรค์ถูกจำลองอยู่ในโลกมนุษย์ ให้เป็น ศูนย์กลางของบ้านเมือง

- แม่น้ำโขง ในอดีตการเดินทางข้ามแม่น้ำโขง เพื่อที่มามาสักการะบูชาพระธาตุพนมที่อยู่ทางทิศตะวันตกของ แม่น้ำโขงจากดินแดนลาว เป็นสัญลักษณ์ของการเดินทางแสวงบุญ

- ทำนน้ำ มีความสำคัญเป็นย่านศูนย์รวมผู้คนที่จะข้ามไปสู่พื้นที่พุทธสถาน ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นทำนน้ำศักดิ์สิทธิ์ ในจินตภาพของผู้คนในอดีต

แหล่งธรรมชาติในชุมชนธาตุพนม ได้แก่ แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นพรมแดนกั้นระหว่างไทย-ลาว รวมความยาวช่วงที่ไหลผ่านพรมแดนกั้นไทย-ลาว เป็นระยะทางประมาณ 800 กิโลเมตร ซึ่งแม่น้ำโขง นับเป็นองค์ประกอบของเมืองที่เป็นปัจจัยที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานบ้านของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏหลักฐานด้านโบราณสถานและตำนานต่าง ๆ ทั้งยังช่วยส่งเสริมและรักษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและบรรยากาศของความเป็นเมืองเก่าชุมชนธาตุพนมไว้เป็นอย่างดี ดังภาพที่ 3.

ภาพที่ 3 จินตภาพเชิงสัญลักษณ์ของแหล่งที่ตั้งพระธาตุพนม

ที่มา: Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University (2019c)

3. การศึกษากระบวนการจัดทำผังแม่บทให้เป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน มีรายละเอียดดังนี้

ผลวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการร่วมกับคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดและอำเภอ รวมถึงคณะกรรมการวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และเข้าใจบริบทในพื้นที่มากยิ่งขึ้น รวมถึงการเข้าประชุมในกระบวนการเสนอพระธาตุพนมสู่มรดกโลกทั้งหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้นได้ข้อเสนอแนะไปในทางทิศทางเดียวกัน ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย (1) คณะกรรมการอำนวยการในการมอบนโยบาย (2) คณะทำงานระดับจังหวัด มอบนโยบายลงสู่พื้นที่ (3) เปิดตัวระดับจังหวัดและรับฟังความคิดเห็น (4) เปิดตัวระดับพื้นที่และรับฟังความคิดเห็น (5) จัดทำแนวความคิดการพัฒนาและผังแม่บท (6) คณะทำงานระดับจังหวัด (7) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ (8) คณะกรรมการอำนวยการ (9) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียระดับจังหวัด (10) เห็นชอบแผนแม่บท

การมอบนโยบายจากจังหวัดนครพนม ผ่านประชุมการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลกในระดับจังหวัดนั้น ได้มีนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ เช่น กรมศิลปากร สำนักเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติ ยูเนสโก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ตั้งแต่ชุดความรู้เกี่ยวกับพระธาตุพนมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่ทำให้คนทั่วโลกรู้จักองค์พระธาตุพนมคือ รูปทรงขององค์พระธาตุพนม ตำนานอู้งาช้าง รวมถึงตำแหน่งที่ตั้งขององค์พระธาตุพนมอยู่ในตำแหน่งที่แม่น้ำ 3 สาย ไหลมาบรรจบกัน ตามคติในศาสนาฮินดูเชื่อว่าดินแดนใดที่มีแม่น้ำ 3 สายไหลมาบรรจบกัน จึงเรียกพื้นที่แห่งนั้นว่าตรีละ จนถึงเมื่อพระธาตุพนมล้ม ได้มีการเปิดกรุพระธาตุพนม

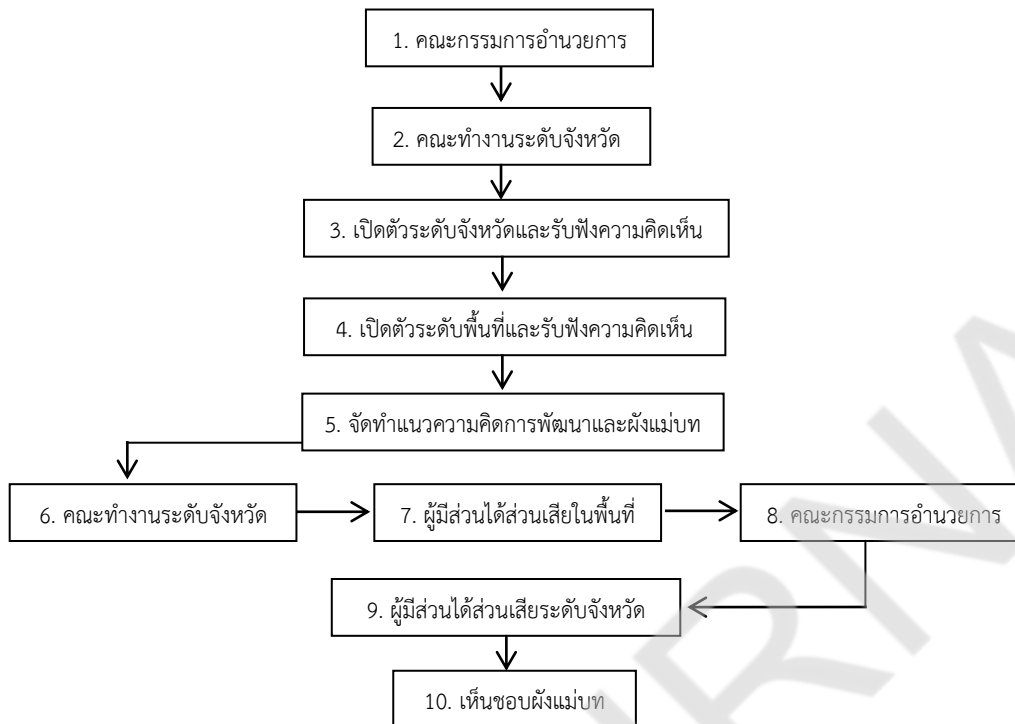

และหลังจากนั้นก็มีส่วนร่วมในการบูรณะรวมทั้งตอนอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุ โดยพระธาตุพนมยังเป็นโบราณสถานและปูชนียสถานที่สำคัญที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและความผูกพันของคนในภาคอีสานและคนสองฟากฝั่งลุ่มแม่น้ำโขง (Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, 2019e) ปัจจุบันกระบวนการนำเสนอพระธาตุพนมเข้าสู่บัญชีรายชื่อเบื้องต้น (Tentative List) ได้ดำเนินการมาแล้ว ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญในการขอขึ้นมรดกโลกประกอบคือ ภาควิชาการ และภาคนานาชาติ

การดำเนินการในระดับพื้นที่อำเภอธาตุพนมนั้น ได้มีการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก ในระดับพื้นที่ โดยได้รับความเห็นจากเจ้าคณะจังหวัดนครพนม ตัวแทนจากอำเภอธาตุพนม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน ตัวแทนของหน่วยราชการในพื้นที่ได้ข้อเสนอแนะในการจัดทำผังแม่บท โดยเจ้าคณะจังหวัดนครพนมได้ให้แนวทางสำคัญในการปกป้อง เชิดชู บูชา พระธาตุพนม จากความร่วมมือในพื้นที่อำเภอธาตุพนม ได้กำหนดยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่จะช่วยให้พระธาตุพนมขึ้นเป็นมรดกโลกที่นำมาสู่การกำหนดวิธีทัศน์ในทางกายภาพของพระธาตุพนม เช่น การกักกันตอนกระบวนการปกป้อง คุ่มครอง พื้นที่พระธาตุพนม และขอบเขตพื้นที่ในส่วนต่างๆ ให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ สอดคล้องกับ Junlapak et al (2019) ที่คณะทำงานถือว่าเป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลักที่สำคัญในการดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการมรดกโลก จึงได้จัดตั้งคณะทำงานดำเนินการแบบมีส่วนร่วมและเคารพความคิดเห็นของประชาชนเจ้าของแหล่งมรดก โดยมีหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนให้การสนับสนุนและได้รับความร่วมมือด้วยดี

การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนการอนุรักษ์ การคุ้มครอง และบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก จากคณะสงฆ์วัดพระธาตุพนมวรวิหาร ประชาชนชาวบ้าน และชมรมศิษย์วัดพระธาตุพนม ได้ข้อสรุปประเด็นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในสิ่งที่จับต้องได้ จับต้องไม่ได้ เพื่อกำหนดการปกป้องพื้นที่ที่สำคัญต่างๆ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและการประชุมเชิงปฏิบัติการ กำหนดขอบเขตที่สอดคล้องกับกฎหมายเทศบัญญัติเทศบาลตำบลธาตุพนมและบริบทโดยรอบของพื้นที่ (Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, 2019b) คือ พื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) จะเป็นพื้นที่ในเขตวัดพระธาตุพนม โดยประกอบไปด้วยองค์พระธาตุพนมและอาคารภายในวัด มีสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้าง ให้เป็นพื้นที่แห่งความศรัทธา ประกอบพิธีกรรมประเพณีต่างๆ ได้อย่างเต็ม และพื้นที่กันชน (Buffer Zone) จะเป็นพื้นที่โดยรอบ ซึ่งจำเป็นต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับพื้นที่ศูนย์กลางให้มีความเชื่อมโยงกัน มีบรรยากาศไปในทิศทางเดียวกัน พัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะอาดต่างๆ ให้คู่ควรกับการเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และเห็นควรปรับปรุงพื้นที่สาธารณะสำคัญๆ อีกหลายแห่งใน พื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) และพื้นที่กันชน (Buffer Zone) เพื่อให้บริบทโดยรอบสอดคล้องกัน

การประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากการจัดทำแผนการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก โดยถอดบทเรียนงานนมัสการพระธาตุพนม ประจำปี 2562 จากภาคชุมชน ตัวแทนผู้ประกอบการต่างๆ ได้ให้ข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการพื้นที่ทางด้านกายภาพ โดยมีข้อสรุปหลากหลายประเด็น เช่น การปลูกต้นไม้ในพื้นที่ที่ต้องได้รับการดูแล ขาดระบบการจัดการเกี่ยวกับที่จอดรถ มีการจอดรถบัสที่ไม่เป็นระเบียบ ในส่วนด้านการค้าขายในพื้นที่นั้น ร้านค้ามีจำนวนมากเกินไป และไม่ควรมีการขายสินค้าบนถนน พื้นที่บริเวณริมแม่น้ำไม่มีการจัดการ ขาดการจัดระเบียบตลาดสด มีการขายของบนทางเท้า การขายสินค้าขาดเอกลักษณ์ของสินค้าพื้นถิ่น และการจัดการทางสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย เกิดขยะกระจายไม่สวยงามในพื้นที่ (Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, 2019c) สอดคล้องกับ Junlapak et al (2019) ; Lownthammatat and Rattanasat (2014) การมุ่งเน้นชุมชนและท้องถิ่นร่วมกันบริหารจัดการผ่านการปรึกษาหารือและไตร่ตรอง เป็นจะเป็นแนวทางการขับเคลื่อนของประชาชนในการผลักดันและการแสดงศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน ผ่านการปรึกษาหารือและการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการต่างๆ

ที่มา : Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University (2019c)

ส่วนผลสรุปของการปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนการอนุรักษ์ การคุ้มครองและบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก ในส่วนหน่วยงานภาครัฐทางจังหวัดนครพนมได้มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยมีฝ่ายอำนวยการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ที่มีอำนาจหน้าที่จัดหาแหล่งงบประมาณในการขับเคลื่อนกิจกรรมตามยุทธศาสตร์ ฝ่ายพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์และผังแม่บท ที่มีอำนาจหน้าที่อนุรักษ์ บูรณะ ปฏิสังขรณ์ ปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่โดยรอบองค์พระธาตุพนม ให้เป็นไปตามเกณฑ์ของมรดกโลก นำมาสู่การนำแผนการปฏิบัติงานถ่ายทอดสู่ท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะนำมาสู่การยอมรับที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนเพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาพื้นที่

สรุปผลการวิจัย

แผนและผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมายในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสีย และพิจารณาให้ความสอดคล้องจากวิสัยทัศน์ของจังหวัดนครพนม และวิสัยทัศน์ของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ โดยได้สะท้อนแนวทางการพัฒนาที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของเมืองธาตุพนม โดยกำหนดแนวทางในการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวศูนย์กลางในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและการค้าชายแดน มุ่งสู่การเป็นเมืองที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี พื้นที่บริเวณที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลกนั้น เป็นพื้นที่มรดกวัฒนธรรมที่สำคัญของกลุ่มแม่น้ำโขง มีการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นถึงคุณค่าความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่มีการอยู่อาศัยของมนุษย์ต่อเนื่องมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน โดยพระธาตุพนมเป็นสัญลักษณ์แห่งความศรัทธาทางศาสนาที่ยิ่งใหญ่ของผู้คนหลากหลายเชื้อชาติวัฒนธรรม เป็นตัวแทนรูปแบบการแสดงออกทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนาและเป็นที่เคารพสักการะมากที่สุดแห่งกลุ่มน้ำโขงของไทย โดยเฉพาะภูมิภาคอีสาน อนุสรณ์สถานแห่งนี้ได้หลอมรวมพระพุทธศาสนาตามความเชื่อและการตีความของผู้คนในแถบนี้ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณกาล องค์สถาปัตยกรรมและกลุ่มศาสนสถานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสถานที่ตั้งดั้งเดิมตามธรรมชาติของภูพาน้ำ ที่อยู่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำโขงที่สัมพันธ์กัน แสดงให้เห็นถึงการซึมซับและถ่ายทอดค่านิยมระหว่างธรรมเนียมปฏิบัติโบราณ

ในการสักการะบรรพชน และการแสดงความเคารพต่อธรรมชาติของชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำโขง กับคติความเชื่อในศาสนาฮินดูและพุทธศาสนาที่เผยแพร่มาจากอินเดีย กระบวนการแลกเปลี่ยนค่านิยมอันยาวนานกว่าพันปี สืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ เป็นผลให้เกิดวิวัฒนาการและการพัฒนารูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่โดดเด่น รวมถึงสถานที่ตั้ง ณ ภูผาฟ้าซึ่งได้ทำหน้าที่อย่างต่อเนื่องในฐานะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวข้องกับพระธาตุพนม รวมทั้งการเชื่อมโยงทางสังคมวัฒนธรรมกับลุ่มน้ำโขง และยังปรากฏหลักฐานพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่เป็นองค์ประกอบของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนที่ยังหลงเหลืออยู่ เช่น เส้นทางเดินเชื่อมขึ้นจากแม่น้ำโขงไปยังพระธาตุพนมที่เชื่อว่าเป็นทางเดินไปสู่ดินแดนศักดิ์สิทธิ์ สระเจ้าเอือน 3 พระองค์ สถูปพระธาตุพนมองค์เดิม ชุมประตู่โขง พื้นที่ประกอบพิธีอัญเชิญพระอุปคุต พื้นที่รองรับการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีเพื่อแสดงความเคารพบูชาพระธาตุพนม เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว พื้นที่ย่านชุมชนเก่าที่ตั้งอยู่โดยรอบพระธาตุพนมเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กันชน (Buffer Zone) ที่จะปกป้องคุ้มครองและรักษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมให้มีความเหมาะสม องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมที่ยังหลงเหลืออยู่ จำเป็นที่จะต้องมีการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อดำรงรักษา ส่งเสริม พื้นฟู มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไปได้ ทั้งนี้ องค์ประกอบที่แสดงถึงความเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมของเมืองธาตุพนมที่ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันที่มีคุณค่าและความสำคัญทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม (Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, 2019d) ตลอดจนความกลมกลืนขององค์ประกอบของเมืองกับบริบทของเมือง เมื่อนำมาวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดหลักบนพื้นฐานของการพัฒนาในเชิงอนุรักษ์ นำมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ สำหรับผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม คือ “เมืองธาตุพนมได้รับการ ปกป้อง คุ้มครอง แหล่งมรดกโลกทางศาสนา เชิดชู บูชา สู่เมืองแห่งพระพุทธศาสนาที่ยั่งยืน”

การจัดทำผังแม่บทพื้นที่บริเวณที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ควรมีการขับเคลื่อนการบริหารจัดการการอนุรักษ์และพัฒนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ที่กำหนดให้ ตามหลักการบริหารจัดการพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการพื้นที่บริเวณที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก ได้นำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเมืองเก่า ที่จัดทำโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการดำเนินงานตามโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเมืองเก่า ภายใต้โครงการบริหารจัดการและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม ซึ่งเป็นมาตรฐานที่มีความเหมาะสมสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่บริเวณที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก

จากกระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก ได้ข้อสรุปการดำเนินการ โดยสามารถแบ่งเป็นแผนงานและโครงการ เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องมีการวางแผนในการพัฒนาด้านต่างๆ โดยประกอบด้วยโครงการชุดที่สนับสนุนการขึ้นทะเบียนมรดกโลก 4 ชุด โครงการ คือ (1) โครงการพัฒนาพื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) (2) โครงการพัฒนาพื้นที่กันชน 1 (Buffer Zone 1) (3) โครงการพัฒนาพื้นที่กันชน 2 (Buffer Zone 2) (4) โครงการสนับสนุนการเสนอพระธาตุพนมสู่มรดกโลก

โดยโครงการชุดทั้ง 4 ชุดนี้ จะเป็นโครงการที่จัดการด้านกายภาพบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก โดยโครงการและกิจกรรมต่างๆ จะอยู่ในพื้นที่พัฒนาพื้นที่ศูนย์กลาง (Core Zone) พื้นที่กันชน 1 (Buffer Zone 1) และพื้นที่กันชน 2 (Buffer Zone 2) เป็นส่วนใหญ่ โดยโครงการและแผนงานจะเป็นการพัฒนาปรับปรุง สาธารณูปโภค สาธารณูปการ การปรับปรุงระบบจำหน่ายไฟฟ้าเป็นสายเคเบิลใต้ดิน ระบบไฟฟ้า ระบบบำบัดน้ำเสีย การปรับปรุงถนน ทางเท้า และเฟอร์นิเจอร์ถนน การปรับปรุงผิวจราจรแอสฟัลต์ติกคอนกรีต และโครงการก่อสร้างถนนเลียบเมือง ในด้านการจัดการด้านทางวัฒนธรรม ประเพณี และวัฒนธรรม บริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ผังแนวคิดการพัฒนาผังแม่บทบริเวณพื้นที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก
ที่มา : Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University (2019c)

การจัดการด้านสภาพแวดล้อม โครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการที่สนับสนุนการบริหารจัดการด้านสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นและเป็นการป้องกันผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่จะมีผลกระทบในอนาคต ส่วนการจัดการด้านภูมิทัศน์เป็นโครงการที่จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อจัดการด้านภูมิทัศน์ทำให้สภาพแวดล้อมสวยงามขึ้น เช่น การฟื้นฟูภูมิทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิม (ภูภำพรำ) บริเวณพื้นที่โดยรอบวัดพระธาตุพนม การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ภายในวัดพระธาตุพนม การปรับปรุงภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) การพัฒนาถนนทางวัฒนธรรมสู่มรดกโลก การพัฒนาพื้นที่บริเวณริมแม่น้ำโขง การปลูกต้นไม้พื้นถิ่นริมทางบริเวณพื้นที่แนวกันชน (Buffer Zone)

การจัดการการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นโครงการที่จำเป็นต้องดำเนินการ เพื่อจัดการสนับสนุนด้านการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์พระธาตุพนม การพัฒนาพื้นที่จอดรถบริเวณโดยรอบวัดพระธาตุพนม และการพัฒนาสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Tourist Information) การพัฒนาย่านการค้า (บริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม) การพัฒนาย่านการค้าชั่วคราว (บริเวณหน้าวัดพระธาตุพนม) การก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ศรีโคตรบูรน์ การพัฒนาย่านการค้า (บริเวณที่ดินหลังวัดพระธาตุพนม หมู่ 8) การก่อสร้างอาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Tourist Information)

การจัดการด้านการมีส่วนร่วม เป็นโครงการที่จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อเป็นการสนับสนุนการยื่นบัญชีมรดกโลก เช่น การพัฒนาความมั่นคงที่อยู่อาศัย การประชุมเชิงปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องมรดกโลกกับองค์กรต่างประเทศ การอบรมจัดการมาตรฐาน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การจัดทำกิจกรรมด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) การพัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น (Souvenir) และโครงการที่ต้องดำเนินการคือ การจัดตั้งองค์กรในระดับพื้นที่ เพื่อบริหารจัดการพื้นที่พระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ (Site Management) และมีโครงการระดับประเทศ เช่น การพัฒนาความร่วมมือการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และเสริมสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งโครงการทั้งหมดนี้จำเป็นต้องดำเนินการตามแนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่มรดกโลก ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ทศนียภาพตัวอย่างแผนการพัฒนาตามผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นมรดกโลกทางวัฒนธรรม
ที่มา : Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University, (2019c)

แผนการพัฒนาตามผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นมรดกโลกทางวัฒนธรรม ได้นำมาสู่แผนการปฏิบัติโดยถ่ายถอดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดนครพนม และได้มีการถ่ายทอดนโยบายการขับเคลื่อนโครงการพระธาตุพนมสู่มรดกโลกกับส่วนราชการในระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม ภายใต้การส่งเสริมและสนับสนุนจากจังหวัดนครพนม เป็นไปตามแผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2563-2564 โดยประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดแผนสู่การปฏิบัติตามผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก ได้ถูกดำเนินการจัดทำคำของบประมาณรายจ่ายประจำปีของจังหวัดนครพนม เรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงการชุดที่สนับสนุนการขึ้นทะเบียนมรดกโลกทั้ง 4 ชุดโครงการข้างต้นอย่างต่อเนื่อง โดยคณะกรรมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานเพื่อขอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก ตามคำสั่งจังหวัดนครพนม เพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นไปตามผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก อ.ธาตุพนม จ.นครพนม ซึ่งในคำสั่งนี้ได้แบ่งบทบาทของทุกภาคส่วน เป็นฝ่ายพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์และผังแม่บท ฝ่ายบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองพระธาตุพนมและพื้นที่โดยรอบ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาทางกายภาพบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลก

คณะผู้วิจัยได้เสนอแนวทางเชิงนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ (1) การจัดทำเอกสารฉบับสมบูรณ์ (Nomination File) ภาคภาษาอังกฤษ เพื่อพิจารณาขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมเป็นมรดกโลก โดยยูเนสโก (UNESCO) (2) การจัดทำงานวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบกรณีศึกษาแหล่งมรดกโลกที่สอดคล้องกับคณะกรรมการมรดกโลก ด้านแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมด้านศาสนา (Living religion) (3) การสร้างการรับรู้ในระดับชาติ และนานาชาติ โดยการจัดประชุมวิชาการนานาชาติ จากตัวแทนสมาชิกคณะกรรมการมรดกโลกเพื่อให้ข้อเสนอแนะ และ (4) การสนับสนุนโครงการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลกจากแผนสู่การปฏิบัติ โดยหน่วยงานส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ร่วมกันสนับสนุนแผนให้เกิดเป็นรูปธรรม

โดยปัจจุบันคณะกรรมการระดับจังหวัด มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง โดยมีการประชุมของเลขาธิการคณะกรรมการแต่ละส่วนที่รับผิดชอบในทุกๆ เดือน เพื่อดำเนินการขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จัดหางบประมาณในการดำเนินการแต่ละส่วนทุกปีงบประมาณ ซึ่งประธานแต่ละชุดจะดำเนินการขับเคลื่อนในส่วนที่รับผิดชอบโดยการมีส่วนร่วมจากคณะกรรมการจากทั้งภาครัฐและผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ซึ่งมีการรายงานผลการดำเนินการที่เลขาธิการทำงานทุกเดือน เพื่อรายงานสู่คณะกรรมการอำนวยการในแต่ละวาระ หลังจากนั้นจะมีการสร้างการรับรู้สู่ผู้มีส่วนได้เสียในทุกๆระดับต่อไป

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. จังหวัดนครพนม มีผังแม่บทในการพัฒนาพื้นที่มรดกโลก และแผนงานพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเจริญเติบโตของเมือง เพื่อรองรับการขยายตัวเมืองในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ทราบถึงข้อเสนอแนะทางจัดทำโครงการ และการศึกษาโครงการพัฒนาด้านต่างๆ
3. ทราบแนวทางการกำหนดรูปแบบ และเงื่อนไขในการวางผังแม่บท รวมถึงแนวทางในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

1. การวิจัยกระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม สามารถนำไปใช้ในการศึกษากระบวนการจัดทำผังแม่บท เพื่อเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลกทางวัฒนธรรมกับแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมอื่นๆที่กำลังเริ่มดำเนินการและอยู่ในระหว่างการดำเนินการ
2. การดำเนินการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลกทางวัฒนธรรมนั้น สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งต้องมีการมอบหมายในการทำงานที่ชัดเจน เช่น คำสั่งของจังหวัด มีหลักฐาน มีอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจน เพื่อการประสานงานขอความร่วมมือกับหน่วยงาน และภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ถ้าหากไม่มีความชัดเจนในคำสั่งการ กระบวนการมีส่วนร่วมจะไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรจะเป็น
3. การสำรวจพื้นที่ในพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมนั้น จำเป็นต้องรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิ และทุติยภูมิของพื้นที่อย่างละเอียด ต้องเป็นวรรณกรรมหรือข้อมูลที่ได้รับการเชื่อถืออย่างกว้างขวาง และความทันสมัยของข้อมูลทางกายภาพพื้นฐานในการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศที่เป็นปัจจุบัน จะทำให้เข้าใจพื้นที่อย่างชัดเจน
4. การสังเกตพื้นที่ศึกษา (Site Observation) สังเกตพื้นที่ศึกษาลักษณะทางกายภาพที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอันโดดเด่นเป็นสากล และมีคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรม สิ่งจับต้องได้ (Tangible) และสิ่งจับต้องไม่ได้ (Intangible) นั้นจำเป็นต้องได้รับการเสนอแนะจากผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่เพื่อยืนยันความสำคัญกับคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้น และอ้างอิงจากรวบรวมข้อมูลต่างๆ ทำให้กระบวนการนี้มีความเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับ ไม่เป็นปัญหาขัดแย้งในกระบวนการมีส่วนร่วม
5. กระบวนการมีส่วนร่วม โดยการยอมรับจากภาคีที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เป็นสิ่งสำคัญ ความเชื่อถือของกระบวนการความโปร่งใสในการดำเนินการกระบวนการ จะทำให้กระบวนการจัดทำผังแม่บทได้รับความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้เสียทุกระดับ ตั้งแต่ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับจังหวัด ลงมาถึงในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยอมรับจากชุมชน และสิ่งสำคัญที่สุด ความมั่นใจถึงกระบวนการจัดทำผังแม่บทจะทำให้การจัดทำผังแม่บทประสบความสำเร็จ และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างเป็นรูปธรรม
6. หลังจากดำเนินการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลกแล้ว ผังแม่บทนี้จะเหมือนเสมือนข้อตกลงของทุกภาคส่วน ในการพัฒนาพื้นที่ในการเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก เป็นเครื่องมือของภาครัฐและเอกชนในการผลักดันแผนและโครงการให้เกิดเป็นรูปธรรมต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

กระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลกนี้ สิ่งที่สำคัญจำเป็นต้องมีกระบวนการดำเนินการที่ชัดเจน และเป็นที่ยอมรับของภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน จากระดับชาติถึงระดับในพื้นที่ การสั่งการที่ชัดเจนจะส่งผลให้การดำเนินการจัดทำผังแม่บทเป็นที่ยอมรับ และให้การสนับสนุนจากทุกภาคส่วน เนื่องจากจำเป็นต้องดำเนินการตามกระบวนการมีส่วนร่วมโดยจะมีภาคีที่เกี่ยวข้องทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นพระสงฆ์ ภาครัฐราชการ และเอกชน รวมถึงผู้นำชุมชนในพื้นที่ ดังนั้นข้อเสนอแนะจำเป็นต้องได้รับมอบหมายที่ชัดเจนจากจังหวัด และความโปร่งใสของกระบวนการ จะทำให้งานวิจัยเพื่อการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนมรดกโลกทางวัฒนธรรมนั้นประสบความสำเร็จได้

ข้อจำกัดการวิจัย

กระบวนการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลกอำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม ไม่สามารถเป็นไปตามความต้องการของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้ เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการไม่ว่าจะเป็นความต้องการของภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกพื้นที่ ซึ่งแต่ละภาคส่วนที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาพื้นที่ในมุมมองที่ต่างกัน มีประสบการณ์ที่แตกต่างจากหลายช่วงอายุของภาคีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งความต่างนี้ทำให้ได้ข้อสรุปในการดำเนินการจัดทำผังแม่บทบริเวณพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลก ใช้เวลาในการดำเนินการที่ยาวนานมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องผลักดันความร่วมมือร่วมใจจากท้องถิ่นให้เป็นไปตามความต้องการจากเจ้าของพื้นที่ที่แท้จริง คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่จะเสนอขึ้นทะเบียนพระธาตุพนมสู่มรดกโลกแห่งนี้

References

- Chaiyasan, Y. and Boonlua, T. (2021). Kānsuksā priāphtāp khunkhā ‘an dōtēn pen sākon khōng phra thāt phanom sū kān pen læng mōradok lōk thāng watthanatham [A Comparative Study of Outstanding Universal Values (OUV) of Phra That Phanom towards the World Heritage on Cultural Criteria]. *Journal of humanities and social sciences Nakhon Phanom University*. 11(3),279-292.
- Faculty of Architecture Urban Design and Creative Arts, Mahasarakham University. (2019 a). *Khrōngkān khutkhon thāng bōrānnakhadī wat phra thāt phanom wōramahāwihān ‘amphāe thāt phanom chāngwat nakhōn phanom* [Project of archaeological excavations at Phra That Phanom Temple in That Phanom district, Nakorn Phanom province]. Nakhon Phanom : Thatphanom District Office.
- _____. (2019b). *Khrōngkān chāttham phānthī khōpkhet phūnthī thī chā sanāe khun thabīan mōradok lōk ‘amphāe thāt phanom chāngwat nakhōn phanom* [Project of the boundaries map for proposing world heritage in That Phanom district, Nakorn Phanom province]. Nakhon Phanom : Thatphanom District Office
- _____. (2019 c). *Hrōngkān chāttham phang mēbot bōriwēn phūnthī thī chā sanāe khun thabīan mōradok lōk ‘amphāe thāt phanom chāngwat nakhōn phanom*. [Project of the master plan for proposing world heritage in That Phanom district, Nakorn Phanom province]. Nakhon Phanom : Thatphanom District Office
- _____. (2019d). *Khrōngkān wīchai thāng dān ‘attalak thāng sathāpattayakam ‘amphāe thāt phanom chāngwat nakhōn phanom*. [Project of architectural identity of That Phanom district, Nakorn Phanom province]. Nakhon Phanom : Thatphanom District Office
- _____. (2019e). *Khrōngkān wīchai dān prawattisat læ bōrānnakhadī ‘amphāe thāt phanom chāngwat nakhōn phanom*. [Project of History and Archeology of That Phanom district, Nakorn Phanom province]. Nakhon Phanom : Thatphanom District Office
- _____. (2019f). *Khrōngkān wīchai dān watthanatham khwām chuā praphēnī ‘amphāe thāt phanom chāngwat nakhōn phanom*. [Project of cultural, beliefs and traditions of That Phanom district, Nakorn Phanom province]. Nakhon Phanom : Thatphanom District Office
- Feilden, M.B. and Jokilehto, J. (1993). *Management guidelines for world cultural heritage sites*. Rome : ICCROM.
- Garnham, H.L. (1985). *Maintaining the spirit of place: A Process for the preservation of town character*. USA : PDA.
- Laothamatas, A. and Ratanaset, W. (2014). *Ratthaprasāsanasāt phonlamuāng* [Citizen Public Administration]. Bangkok : Dhurakij Pundit University Press.

- Iam Anan, P. (1995). *Kāṇḍulāe raksa bōrānnasathan lāe saphāpwætloṃ*. [Maintaining the historic site and its surroundings]. Phetchaburi : Fine Arts Department and Natural environment protection and local art units.
- Junlapak P. et al. (2019). *Kāṇ khapkhlūān khōṅg prachāchon nai kāṇ phlak dan wat phra mahāthāt wōramahāwihan chāngwat nakhōṅ sī tham rat sū kāṇ pen mōradok lōk*. [Mobilization towards Making Wat Phra Mahathat Worramahawihan, Nakhon Si Thammarat to be World Heritage]. *Narkbhut Paritat Journal*. 11(3),111-120
- Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. (2018). *Khūmū kāṇnamsanāe lāeṅg mōradok thāngwatthanatham lāe lāeṅgmōradok thāngthammachat pen lāeṅg mōradoklōk*. [Presentation guide cultural attractions and natural attractions are world heritage sites]. Bangkok : E.T. Publishing.
- Pama, T and Haocharoen, K. (2019). 'Ēkkalak thāng watthanatham khōṅg chumchon talāt lāng chāngwat lop burī. [Cultural Identity of Taladlang Community, Lopburi Province]. *JAR*. 16(2),69-92.
- Phothiruk D. (2020). *Kāṇmī suānrūām khōṅg prachāchon nai kāṇ anurak mōradok thāng watthanatham : suksā kōṇānī chumchon bān khēwā tambonkhēwā 'amphōe mūāng chāngwat Maha Sarakham*. [Public Participation in Cultural Heritage Conservation: A Case Study in Khwae Village, Khwae District, Muang District, Maha Sarakham Province]. *Journal of Humanities and Social Sciences Mahasarakham University*. 39(3),42-51.
- Royal Thai Government Gazette. (2019). *Phrarāṭchabanyat kāṇ phangmūāng Phutthasakkaraṭ* [Town Planning Act, B.E]. 2562,27-70
- Sukpromsun, B, Wongchum, S. (2018). *Kāṇ anurak lāe phatthana chumchon mūāng kao Phayao* [Conservation and development of Phayao old urban community]. *Silpakorn University Journal*. 38(3),105-126.
- Tansukhanan, P. (2017). *Kāṇ anurak chumchon mūāng* [Urban Conservation]. Bangkok : Chulalongkorn University Press
- UNESCO. (2017). *Phra That Phanom, its related historic buildings and associated landscape*. Retrieved December 2019, from <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6183>
- Wayne O. A. (1979). *Theory, criticism, and history of architecture In Introduction to architecture*. United States : McGraw-Hill.
- Walliphodom, S. (2001). *Phatthanakāṇ thāng sangkhom watthanatham Thai* [Socio-Cultural Development in Thai History]. Bangkok : Muang boran